

Nr 28.

Ankom till riksdagens kansli den 7 maj 1926 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 m. m. dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 26 februari 1926 dagtecknad proposition, nr 183, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) L a g

om upphävande av legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 (nr 43 s. 1) m. m.

Härigenom förordnas, att legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 samt lagen den 29 maj 1925 (nr 143) om meddelande av underrättelse i visst fall före vräkning ur tjänst m. m. skola upphöra att gälla från och med den 24 oktober 1926; dock att dessförrinnan gällande lag skall tillämpas dels beträffande tjänsteavtal, som enligt legostadgan ingåtts före sistnämnda dag, under den tjänstperiod, för vilken avtalet då är bindande, dels ock med avseende å de särskilda rättigheter och skyldigheter, som härflyta ur sådant avtal.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till stadgande, som genom denna lag blivit upphävt, vare hänvisningen förfallen.

2) L a g

om ändrad lydelse av 22 kap. 13 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 22 kap. 13 § strafflagen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 20 juni 1890 (nr 33), skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

Bihang till riksdagens protokoll 1926. 9 saml. 2 avd. 24 häft. (Nr 28.) 1

13 §.

Fordrar — — — — — fängelse.

Lag samna vare, där man säljer eller annorledes emot vedergällning föryttrar ont för gott, mängt för omängt eller det, varuti man vet fel vara, utan att sådant uppenbara; eller säljer, städjer eller leger tvem ett.

Denna lag skall träda i kraft den 24 oktober 1926.

3) L a g

om ändrad lydelse av 37 och 41 §§ utsökningslagen.

Häri genom förordnas, att 37 och 41 §§ utsökningslagen skola, 37 § i dess lydelse enligt lagen den 28 juni 1918 (nr 528), i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

37 §.

Utmättningsman äge, utan särskilt bemyndigande, verkställa domstols laga kraft ägande dom i tvistemål:

- 1) då skyldighet att gälda penningar eller varor blivit den tappande ålagd;
- 2) då någon blivit förpliktad att viss lös egendom till annan utgiva;
- 3) då domstolen förordnat angående kvarstad eller skingringsförbud;
- 4) då någon blivit förpliktad att avträda fast egendom eller dömt är om flyttning i eller ur hus; och
- 5) då domen eljest innehåller förpliktande för den tappande att något fullgöra, vid äventyr att det, om han tredskas, må genom vederpartens föranstaltande utföras.

Om — — — vattenlagen.

41 §.

Har — — — kvarstad.

Vad domstolen förordnat angående kvarstad och skingringsförbud må ock utan hinder av förd klagan av utmättningsmannen verkställas.

Denna lag skall träda i kraft den 24 oktober 1926.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande lagförslag, får utskottet hänvisa till propositionens innehåll.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehått en i anledning av densamma inom andra kammaren av herr *Persson* i Falla m. fl. väckt motion, nr 411, i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte dels avslå förevarande proposition dels ock besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att förslag till ny tjänsteavtalslag måtte utarbetas och föreläggas riksdagen.

I fråga om vad motionärerna anfört till stöd för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Såsom i propositionen erinrats avlät 1924 års riksdag, under återopande av vad som anförts i andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande, nr 11. skrivelse till Kungl. Maj:t, däri riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t snarast måtte, efter förebragt utredning i vissa angivna hänseenden, för riksdagen framlägga de förslag, syftande till upphävande av legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833, vartill utredningen kunde giva anledning.

I förenämnda utlåtande anförde utskottet, efter att hava lämnat redogörelse bl. a. för tidigare väckta förslag om legostadgans avskaffande:

Av den [ovan] lämnade redogörelsen framgår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t såväl den 11 maj 1918 som den 12 juni 1920 uttalat sig för att legostadgan, såsom i många avseenden otillfredsställande och ej tillämpbar, måtte avskaffas. Skilda meningar hava emellertid yppats, huruvida i samband med stadgans avskaffande borde sörjas för tillkomsten i dess ställe av för nutida förhållanden — särskilt för arbete å jordbruksområdet — avpassade avtalsbestämmelser eller avskaffandet av stadgan borde ske oberoende därav. Medan i båda de förenämnda riksdagsskrivelserna uttalats anslutning till den förre meningen, bygger åter den föreliggande motionen liksom de vid 1921 års riksdag i ämnet väckta motionerna å den senare uppfattningen.

Till stöd för denna kan anföras, att, enligt vad av vunnna upplysningar synes framgå, legostadgan för stora delar av landet alltmera kommit ur tillämpning. Anledningen härtill är att söka *dels* däri, att kollektiva avtal, utan tillitande tillika av stadsselförfarande, numera inom jordbruksområdet kommit till större användning än förut, samt att i län, där dylika avtal förekomma, desamma till större eller mindre del tillämpas jämväl å avtal på förevarande område emellan till respektive organisationer ej anslutna personer, och *dels* däri, att anställningar överhuvud såväl inom jordbruket som ock i husligt arbete i stad och på landet allt oftare tillkomma utan iakttagande av de former legostadgan föreskriver. Även i fall, där nämnda former vid avtalets ingående iakttagits, torde stadgans kvarvarande bestämmelser, såsom i många avseenden föråldrade, endast till en del efterföljas.

Ehuru vägande skäl ur de av riksdagen förut angivna synpunkter alltjämt synas tala för tillkomsten av nya i lag reglerade avtalsbestämmelser å ifrågasvarande område, torde dock tvivel kunna råda, huruvida tillräcklig grund numera förefinnes för den av riksdagen tidigare intagna ståndpunkten att göra legostadgans upphävande direkt beroende av genomförandet i dess ställe av en dylik lagstiftning. Utsiktarna att inom en beräknelig framtid få till stånd en sådan lagstiftning, till vilken förarbeten ej påbegynts, synas ej vara stora. Oförnekligt torde även vara, att vissa av de ännu kvarvarande bestämmelserna i legostadgan, särskilt stadgandet om husbondes rätt att, om han så vill, till tjänstetidens slut få innehålla hela den överenskomna lönen, präglas av en påtaglig obillighet emot vederbörande tjänare. Kravet å stadgans snara upphävande torde ock uppbäras av en allt starkare opinion bland arbetstagarna å området, särskilt från lantarbetarnas sida.

Innan ståndpunkt tages till det genom förevarande motion ängo framförda kravet å stadgans omedelbara upphävande oberoende av tillkomsten av nya, densamma ersättande bestämmelser, synes emellertid önskligt att få närmare utrönt, dels i vilken utsträckning inom landet stadgan alltjämt tillämpas och dels i vad mån, där så ej är fallet, olägenheter för respektive kontrahenter mött genom att densamma, såsom ersatt av avtal i annan ordning, bragts ur tillämpning.

Ett ytterligare skäl för att ej nu på grund av motionen omedelbart skrida till upphävande av legostadgan ligger i det samband, som förefinnes emellan samma stadga och andra lagbestämmelser. Sålunda föreskrives exempelvis i fattigvårdslagens 4 §, att, där på grund av särskild författning husbonde eller annan arbetsgivare har att lämna underhåll och vård åt tjänare eller arbetare, det åligger honom att gentemot det allmänna ansvara för att detta fullgöres så, att tjänare och arbetare ej falla fattigvården till last. Ett upphävande av legostadgan har således till följd, att husbonde befrias från den honom i detta hänseende hittills påvilande skyldigheten.

Härtill kommer, att för upphävande av legostadgan synas vissa övergångsbestämmelser, syftande till reglerande av de vid tiden för stadgans upphävande löpande tjänsteavtal, vara erforderliga.

Med hänsyn till att frågan om legostadgans upphävande i de av riksdagen förut i ämnet till Kungl. Maj:t avlätna skrivelserna gjorts direkt beroende av ävägbringande i dess ställe av nya lagbestämmelser å området, synes utskottet i anslutning till vad ovan anförts, att giltiga skäl förefinnas till avlåtande av en förnyad skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t, däri med hemställan om utredning i ovan av utskottet angivna hänseenden påkallas framläggande för riksdagen av de förslag, syftande till legostadgans upphävande, vartill utredningen kan giva anledning.

Den av riksdagen begärda utredningen anförtröddes åt socialstyrelsen. Resultatet av den verkställda utredningen har av styrelsen framlagts med skrivelser den 21 oktober 1925 och den 6 november samma år. Socialstyrelsen har funnit utredningen giva vid handen, att legostadgan nästan helt förlorat sin betydelse för det husliga arbetet och att den numera har allmännares tillämpning endast inom jordbruksarbetet i vissa landsdelar, inom dessa dock icke allestädes eller gällande för alla arbetarkategorier. Av utredningen har framgått, att det torde förnämligast vara i fråga om lantbrukets gifta tjänare (statare) och tjänare i husbondens kost, som legostadgan ännu äger aktualitet. Antalet personer, vilkas avtalsförhållanden nu regleras i enlighet med legostadgans traditionella former, har uppskattats till 60,000 (av tillhoppa 220,000 lantarbetare eller, om torpare av lönarbetartyp medräknas, cirka 275,000). Utredningen giver vidare vid handen, att avvecklingen av legostadgans tillämpning i vissa trakter skett under inflytande från ortens industriella arbetsställen och där använda fria avtal. En motsvarande avlösningsprocess hade även skett i rena jordbruksbygder. Så vitt av utredningen framgår har därmed icke varit förbunden någon förändring i avseende å arbetsförhållandets grundkaraktär, utan är den fasta årstjänsten allt fortfarande den dominerande anställningsformen för jordbrukets ordinarie arbetarstam. Beträffande legostadgans ännu kvarstående särskilda stadganden har av styrelsen anförts, att den funnit den verkställda utredningen ådagalägga, att vräkning ur tjänsten numera nästan aldrig tillämpas. I fråga om den arbetsgivare enligt legostadgan åvilande vårdnadsplikten vid sjukdom har av styrelsen framhållits, att utvecklingen under de senare åren gått i riktning mot en avskrivning av den enskilde arbetsgivarens skyldigheter i sådant hänseende och det allmänna övertagande av dylik omvårdnad. Även om den ekonomiska konsekvensen för kommunerna av ett över-

tagande av den ännu i legostadgan kvarstående vårdnadsplikten icke finge underskattas, syntes det styrelsen, som om överflyttandet på kommunerna jämväl av den återstående delen av sjukvårdsplikten icke borde medföra några avsevärdare olägenheter för dem. Vad nu sagts anser styrelsen hava giltighet jämväl med avseende å husbondes skyldighet enligt legostadgan att draga försorg om trotjänarens ålderdom. Legostadgans bestämmelser om påföljd för misshandel av tjänstehjon, om rätt att innehålla lön till tjänsteårets slut med flera dylika bestämmelser äro enligt styrelsens förmenande faktiskt satta ur kraft. Då stadgans fortsatta giltighet syntes styrelsen icke vara betingad av några mera betydande praktiska intressen, men väl ägnad att alstra och vidmakthålla en felaktig uppfattning rörande en modern avtalslagstiftnings ändamål och innebörd, har styrelsen ansett lämpligt, att legostadgan omedelbart avskaffas. Om så sker och statsmakterna därmed undanröja även skenet av att vilja vidhålla en otidsenlig och för stora folklager stötande lag, skulle enligt styrelsens mening bättre utgångspunkter givas för en önskvärd, mera lidelsefri behandling av frågan om en för de aktuella förhållandena anpassad avtalslagstiftning och det icke blott för jordbruket, utan måhända för näringslivet i allmänhet.

Den i ärendet verkställda utredningen giver enligt utskottets mening vid handen, att tillräcklig grund numera icke förefinnes för den av riksdagen tidigare intagna ståndpunkten att göra legostadgans upphävande direkt beroende av genomförandet i dess ställe av en efter nutida förhållanden anpassad avtalslagstiftning, särskilt för arbete å jordbruksområdet. Såsom föredragande departementschefen anført torde det icke finnas fog för den från vissa håll uttryckta farhågan, att legostadgans borttagande skulle kunna medföra ett försvagande av avtalshelgden. I de delar av landet, där legostadgan numera är så gott som okänd, torde, såsom erinrats, icke hava inträtt något osäkerhetstillstånd med avseende å avtalsförhållandena eller någon ändring i uppfattningen rörande betydelsen av åtagna förpliktelser. Då vidare av utredningen vunnits klarhet därutinnan, att de ännu kvarstående särskilda stadgandena i legostadgan utan nämnvärd olägenhet kunna undvaras, har utskottet icke tvekat att ansluta sig till propositionens förslag om stadgans omedelbara upphävande. De i propositionen föreslagna ändringarna i strafflagen och utsökningslagen äro allenast av formell innebörd.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas;
samt

B) att motionen nr 411 i andra kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 maj 1926.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, von Koch, Sigfrid Hansson**, greve *Spens, von Stockenström, Martin Svensson, Åkerberg och Luterkort*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Öberg, Hage, Magnusson* i Skövde*, *Holmström* i Stockholm, *Andersson* i Rasjön, *Pettersson* i Hällbacken och *Lindgren* i Dingelvik*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *K. G. Westman*, greve *Spens, Martin Svensson, Öberg* och *Magnusson* i Skövde, som anförde:

»Ehuru även vi dela den uppfattningen, att legostadgan icke motsvarar kraven på en modern arbetsavtalslagstiftning, kunna vi icke härav draga den slutsatsen, att den bör omedelbart avskaffas. Vi kvarstå i stället på den ståndpunkt, som riksdagen intill år 1924 intagit eller att legostadgan borde bibehållas tills den ersättes med en efter tidsförhållandena anpassad avtalsform.

Den vid propositionen fogade utredningen ger vid handen, att legostadgan för närvarande kommer till användning i större omfattning än förut varit känt, i det att omkring 60,000 avtalsförhållanden äro reglerade enligt densamma. Dess största betydelse är, att den genom att fastslå bestämmelsen om årsanställning i sin mån bidrager till att ge fasthet åt arbetsförhållandena inom jordbruket. Visserligen har den åsikten uttalats, att legostadgans avskaffande knappast skulle medföra någon förändring i fråga om anställningsförhållandenas art och stabilitet, enär årsanställningen skulle uppbäras av arbetarnas och arbetsgivarnas samstämmade intressen. Men häremot synes kunna göras en befogad invändning. Att användningen av årsavtal överensstämmer med jordbruksarbetarnas intresse är för den, som känner förhållandena på landsbygden, tydligt. Men vad åter beträffar arbetsgivarna är det lika tydligt, att deras intresse av årsavtal är begränsat till att gälla med avseende å den personal, som kan beredas full sysselsättning året om. I fråga om den arbetskraft, som behövs för säsongarbete, kan det givetvis, om avtalsformen anpassas efter de rent ekonomiska synpunkterna, visa sig fördelaktigt att använda kortare avtalstider. I de delar av vårt land, där legostadgan företrädesvis är i bruk, har den utan tvivel främjat användningen av årsavtal även för sistnämnda grupp av arbetare. Om legostadgan avskaffas, kan det befaras, att utvecklingen kommer att gå i den riktningen att arbetsavtal på kortare tid komma att användas i större omfattning, vilket icke är önskvärt ur social synpunkt.

Ett upphävande av legostadgan utan att den samtidigt ersättes med annan arbetsavtalslagstiftning är även ägnat att i många fall medföra osäkerhet om innebörden av ingångna avtal och deras rättsliga verkningar i det ena eller andra avseendet med därav följande ökad anledning till tvister.

Med stöd av vad vi sålunda anförde, anse vi att utskottet bort hemställa,
att förevarande proposition icke må av riksdagen bifallas.»